संस्कृतम् / SANSKRIT

द्वितीयं प्रश्नपत्रम् / Paper II

CIVIL SERVICES (MAIN) EXAM-2022

साहित्यम् / LITERATURE

समयः : **होरात्रयम्** (घण्टा-त्रयम्)
Time Allowed : **Three** Hours

पूर्णाङ्काः : **250**
Maximum Marks : **250**

प्रश्नपत्र-सम्बन्धिताः विशेषनिर्देशाः

कृपया प्रश्नोत्तरलेखनात् पूर्वं निम्नलिखितनिर्देशाः सावधानतया पठनीयाः

खण्डद्वये विभाजिताः **अष्टौ** प्रश्नाः ।

परीक्षार्थिभिः **पञ्चैव** प्रश्नाः समाधेयाः ।

प्रथम-पञ्चमौ प्रश्नौ अपरिहार्यौ । अवशिष्टेषु प्रश्नेषु **त्रयः** प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिखण्डम् **एकः** प्रश्नः अवश्यं ग्रहणीयः ।

प्रश्नानां तद्भागानां वा मूल्याङ्काः प्रश्नस्थले एव निर्दिष्टाः ।

चतुर्थ-पञ्चम-षष्ठप्रश्नाः संस्कृतभाषायां देवनागरीलिप्या समाधेयाः । अवशिष्टप्रश्नानामुत्तरं संस्कृतभाषायां देवनागरीलिप्या अथवा परीक्षाप्रवेश-प्रमाणपत्रे स्वीकृतया कयाचिद्भाषया प्रदेयम् ।

प्रश्नोत्तरार्थं निर्दिष्टा पदानां संख्या परिपालनीया ।

यदि प्रश्नोत्तरपुस्तिकायां कोपि पृष्ठः अंशो वा रिक्तः (अलिखितः) स्यात्तर्हि तत्र स्पष्टरूपेण व्यत्पासचिंह (×) विधेयम् ।

प्रश्नक्रमानुसारमेव क्रमेण प्रश्नोत्तराणि प्रदेयानि । न चेत् अंशतः प्रदत्तं प्रश्नोत्तरमपि संपूर्णप्रश्नोत्तरवत् परिगणितं भवेत् ।

Question Paper Specific Instructions

Please read each of the following instructions carefully before attempting questions :

*There are **EIGHT** questions divided in **TWO SECTIONS.***

*Candidate has to attempt **FIVE** questions in all.*

*Questions No. **1** and **5** are compulsory and out of the remaining, **THREE** are to be attempted choosing at least **ONE** question from each section.*

The number of marks carried by a question / part is indicated against it.

*Questions No. **4, 5** and **6** must be answered in **SANSKRIT** and the remaining questions must be answered either in **SANSKRIT** or in the medium authorized in the Admission Certificate. Answers written in **SANSKRIT** must be in Devanagari script.*

Word limit in questions, wherever specified, should be adhered to.

Any page or portion of the page left blank in the Question-cum-Answer Booklet must be clearly struck off.

Attempts of questions shall be counted in sequential order. Unless struck off, attempt of a question shall be counted even if attempted partly.

SECTION A

Q1. **अधोनिर्दिष्टानां विषयाणां पर्यालोचनं सोदाहरणं प्रत्येकं सार्धशतेन (150) शब्दैः विधीयताम :** *10×5=50*

(a) "तावद् भा भारवेर्भाति यावन् माघस्य नोदयः" — इति मतस्य याथार्थ्यं सयुक्तिकं सोदाहरणं च प्रतिपाद्यताम् । *10*

(b) "नैषधं विद्वदौषधम्" — मतमिदं सयुक्तिकं सोदाहरणं च समीक्ष्यताम् । *10*

(c) "हृदयवसतिः पञ्चवाणस्तु बाणः" — इत्येतन्मतं सयुक्तिकं सोदाहरणं विशद्यताम् । *10*

(d) "क इह रघुकारे न रमते" — इति वचसः आशयो सोदाहरणं विव्रियताम् । *10*

(e) "दण्डिनः पदलालित्यम्" — इति मतस्य सार्थक्यं दण्डिविरचितग्रन्थदृष्ट्या निरूप्यताम् । *10*

Q2. **अधोनिर्दिष्टानां विषयाणां सारगर्भितां समीक्षां कुरुत :** *15+15+20=50*

(a) गीतायां प्रतिपादितं भक्तियोगं सविस्तरं वर्णयत । *15*

(b) कौटिलीयार्थशास्त्रस्य वर्तमानकालिकम् उपयोगित्वम् अस्ति न वेति सयुक्तिकं समीक्ष्यताम् । *15*

(c) ईशोपनिषदि प्रतिपादितः ज्ञानकर्मसमन्वयो निरूप्यताम् । *20*

Q3. **अधस्तात् निर्दिष्टानां विषयाणां समीक्षा विधेया :** *15+15+20=50*

(a) मृच्छकटिकप्रकरणे वर्णितं समाजचित्रं सविस्तरं सोदाहरणं प्रतिपाद्यताम् । *15*

(b) "स्वप्नवासवदत्तस्य दाहकोऽभून्न पावकः" — इत्युक्तिं सयुक्तिकं विशदयत । *15*

(c) अभिज्ञानशकुन्तलनाटकस्य चतुर्थाङ्कस्य विशेषत्वम् उपादेयत्वं च सविस्तरं प्रतिपादयत । *20*

Q4. **अधस्तनानां विवेचनं संक्षेपेण संस्कृतभाषयैव देवनागरीलिप्यामेव च कर्तव्यम् :** *15+15+20=50*

(a) मेघदूतस्य पूर्वमेघे मेघस्य गमनमार्ग-वर्णनावसरे बाह्यप्रकृत्याः सौन्दर्यजातं यथा चित्रितं तत् सोदाहरणं सविस्तरं प्रकाशयत । *15*

(b) "जयदेवप्रणीते गीतगोविन्दे मधुरकोमलकान्तपदावल्या भक्तिरेव साधिता" — इति वचनं सयुक्तिकं समालोचयत । *15*

(c) पञ्चतन्त्रस्य परिचयं प्रदाय संस्कृतकथासाहित्य-जगति तस्य अवस्थानम् उपादेयत्वं च वर्णयत । *20*

SECTION B

Q5. नागराक्षरैः संस्कृतभाषया प्रत्येकं सार्धशतेन (150) शब्दैः व्याख्यायताम् : *10×5=50*

(a) क्व सूर्यप्रभवो वंश: क्व चाल्पविषया मति: ।
तितीर्षुर्दुस्तरं मोहादुडुपेनास्मि सागरम् ।। *10*

(b) अथवा कृतवाग्द्वारे वंशेऽस्मिन् पूर्वसूरिभि: ।
मणौ वज्रसमुत्कीर्णे सूत्रस्येवास्ति मे गति: ।। *10*

(c) यं सर्वशैला: परिकल्प्य वत्सं मेरौ स्थिते दोग्धरि दोहदक्षे ।
भास्वन्ति रत्नानि महौषधीश्च पृथूपदिष्टां दुदुहुर्धरित्रीम् ।। *10*

(d) निसर्गदुर्बोधमबोधविक्लवा: क्व भूपतीनां चरितं क्व जन्तव: ।
तवानुभावोऽयमवेदि यन्मया निगूढतत्त्वं नयवर्त्म विद्विषाम् ।। *10*

(e) विशङ्कमानो भवत: पराभवं नृपासनस्थोऽपि वनाधिवासिन: ।
दूरोदरच्छद्मजितां समीहते नयेन जेतुं जगतीं सुयोधन: ।। *10*

Q6. अधोनिर्दिष्टानां व्याख्या नागराक्षरैः संस्कृतभाषायामेव विधेया : *15+15+20=50*

(a) नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावक: ।
न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुत: ।। *15*

(b) उपवासकृशां दीनां नि:श्वसन्तीं पुन: पुन: ।
ददर्श शुक्लपक्षादौ चन्द्ररेखामिवामलाम् ।। *15*

(c) यस्मिन् सर्वाणि भूतान्यात्मैवाभूद्विजानत: ।
तत्र को मोह: क: शोक: एकत्वमनुपश्यत: ।। *20*

Q7. अधोलिखितानामाशय: ससंदर्भं प्रतिपादनीय: : *15+15+20=50*

(a) जातं वंशे भुवनविदिते पुष्करावर्तकानां
जानामि त्वां प्रकृतिपुरुषं कामरूपं मघोन: ।
तेनार्थित्वं त्वयि विधिवशाद् दूरबन्धुर्गतोऽहं
याञ्चा मोघा वरमधिगुणे नाधमे लब्धकामा ।। *15*

(b) बोद्धारो मत्सरग्रस्ता: प्रभव: स्मयदूषिता: ।
अबोधोपहताश्चान्ये जीर्णमङ्गे सुभाषितम् ।। 15

(c) आत्मविडम्बनाञ्चानुजीविना जनेन क्रियमाणामभिनन्दन्ति, मनसा देवताध्यारोपणप्रतारणासम्भूतसम्भावनोपहताश्चान्त: प्रविष्टापरभुजद्वयमिवात्मबाहुयुगलं सम्भावयन्ति । 20

Q8. अधोलिखितानां पद्यानां प्रसङ्गनिर्देशपूर्वकं व्याख्या कार्या : ***15+15+20=50***

(a) क: कं शक्तो रक्षितुं मृत्युकाले
रज्जुच्छेदे के घटं धारयन्ति ?
इत्थं लोकस्तुल्यधमी वनानां
काले काले छिद्यते रुह्यते च ।। 15

(b) अर्थो हि कन्या परकीय एव ।
तामद्य संप्रेष्य परिग्रहीतु: ।
जातो ममायं विशद: प्रकामं
प्रत्यर्पितन्यास इवान्तरात्मा ।। 15

(c) शैशवात् प्रभृति पोषितां प्रियां
सौहृदादपृथगाश्रयामिमाम् ।
छद्मना परिददामि मृत्यवे
सौनिके गृहशकुन्तिकामिव ।। 20